

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н.КАРАЗІНА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
**«ХУДОЖНІЙ СВІТ РОМАНУ «МОСКОВІАДА» ЮРІЯ
АНДРУХОВИЧА»**

Кваліфікаційна робота
студентки 2 курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації 035.01 «українська
мова і література та українська
мова, як іноземна»
Дядченко Катерини Сергіївни

Науковий керівник: Савчук
Григорій Олегович, кандидат
філологічних наук, доцент.

Харків 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 1_Науково-критичне осмислення романістики Юрія Андруховича та теоретичні основи дослідження	5
1.1. Романістика Ю. Андруховича в оцінках критиків та літературознавців	5
1.2. Теоретичні основи дослідження.	9
РОЗДІЛ 2_Тематика, проблематика, символізм роману Ю. Андруховича «Московіада».....	15
РОЗДІЛ 3_Хронотоп роману Ю. Андруховича «Московіада».....	21
РОЗДІЛ 4_Образ головного героя у романі «Московіада».....	25
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	32

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена сталим читацьким інтересом до творчості сучасних українських письменників і письменниць. Роман Ю. Андруховича «Московіада» привернув увагу критиків і літературознавців, він також користується чималим попитом у читачів. Багатьох привабив психологізм твору. Розкриття психології роману може стати перспективним напрямом дослідження. Незважаючи на популярність і знаковість постаті письменника в сучасному літературному процесі, його творчість залишається недостатньо дослідженою, зокрема комплексного аналізу потребує роман «Московіада».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі історії української літератури філологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в науковому семінарі «Українська література ХХ ст.» відповідно до тематичного плану кафедри «Жанрово-стильові особливості та поетика української літератури ІХ – ХХІ століть».

Мета й завдання дослідження. Метою роботи є висвітлення проблематики, тематики, хронотопу, сюжету роману Юрія Андруховича «Московіада». Реалізація цієї мети передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати науково-критичні праці про твір Ю. Андруховича;
- визначити основні теоретичні принципи вивчення роману;
- проаналізувати проблемно-тематичну основу роману;
- розглянути хронотоп у романі;
- дослідити образ головного героя у романі «Московіада».

Об'єкт дослідження – роман Юрія Андруховича «Московіада».

Предмет дослідження – тематика, проблематика, хронотоп, образ головного героя у романі «Московіада».

Методи дослідження. Відповідно до мети й завдань ми спиралися на такі методи дослідження: описовий, порівняльний.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі уточнено тематику, проблематику, хронотоп та сюжет роману.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали роботи можуть бути використані в університетських спецкурсах та спецсемінарах з літератури постмодернізму, під час написання курсових та бакалаврських робіт у вищій школі. Результатами та висновками роботи можуть скористатися дослідники для подальшого вивчення літератури постмодернізму.

Особистий внесок здобувача. Робота виконана самостійно, без участі співавторів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення роботи було обговорено в семінарі «Українська література другої половини ХХ ст.».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Структура роботи визначена її метою та завданнями. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків і використаної літератури. Загальний обсяг роботи становить 35 сторінок, із них 17 сторінок основного тексту; список використаних джерел нараховує 37 позицій.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-КРИТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ РОМАНІСТИКИ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Романістика Ю. Андруховича в оцінках критиків та літературознавців

Творчість Юрія Андруховича — яскраве й неабияке явище в сучасній українській літературі. Це демонструють численні рецензії та доповіді (Т. Гундоровой, Р. Харчук, Н. Бедзір, И. Бондар-Терещенко, Н. Зборовский, А. Бойченко, Ю. Запорожченко та ін.), які розглядають різноманітні площини: поетика письменника, постмодерні принципи його художнього підходу, своєрідність жанрових форм, проблема «московського тексту» та ін.

Творча спадщина автора умовно поділяється на дві головні вітки: прозову й поетичну. Літературний шлях Андрухович почав у першій половині 80-х років, тоді ж вийшла збірка «Небо і площі» (1985).

«Рекреації» — роман Юрія Андруховича, який опублікували у 1992 році. Повість початку 90-х і такий собі український варіант бразильського карнавалу – бенкету воскреслих духів, у якому бере участь група українських поетів.

Цей роман вже давно займає своє місце в пантеоні сучасної української літератури. У ньому найяскравіше розкривається захоплення автора гротеском і фантазією. Це перший витвір вигаданого Юрієм Андруховичем поселення – Чортопіль.

Писав твір автор десь два тижні в Москві. «Я тоді навчався на вищих літературних курсах в інституті Горького. І для того, щоб не втрачати духовних зв'язків з ненькою Україною, я восени 90-го року почав писати цей романчик» [10].

Андрухович згадує, що до написання твору спонукало «тодішнє абсолютно фантастичне переживання карколомних подій і змін в житті моєму, моїх товаришів, нашої країни» [10].

Роман «Рекреації» відображає кризу людського «Я» наприкінці століття. Людина шукає себе через персонажів і маски, вдається до пустощів, які в свою чергу, посилюють містична реальність. Осмислюється кінець національних культурних парадигм, суперечність національного виживання та початок парадигми національної культурної нормальності, як відображення багатогранності сучасного життя.

«Рекреації» — твір надзвичайно складної структури та запутаної системи літературних алюзій.

«Перверзія» — також один з найвідоміших романів автора. Твір починається з передмови видавця (автора), який одразу повідомляє про смерть під час перебування у Венеції, Італія. Назва твору «перверзія» означає не збочення, а з латини – «перекручення», що тлумачиться, як переплетіння правди й вигадки, життя й смерті, кохання й ненависті.

Мова йде про відомого письменника у романі – Станіслава Перфецького. Автор розповідає про розслідування, яке він провів щодо таємничого зникнення головного героя, сліди якого були втрачені в Мюнхені, та зібрані видавцем матеріали, що містять інформацію про те, що сталося протягом семи днів його перебування у Венеції. Авторами цих повідомлень є різні люди, які мають певне відношення до Перфецького, а також оповідач, який унікально створює роман.

Подібно до західних письменників-постмодерністів, він широко використовує у своїх романах інтертекстуальність. Автор «прочитує» і, у певному сенсі, переосмислює традиційні образи та сюжети творів своїх попередників. Головні герої його романів існують у світі, наповненому культурною реальністю.

Наприклад, персонажів «Рекреацій» уподібнюються до письменників доби «розстріляного відродження», а мандрівний сюжет роману «Перверзія», навіяний епічними творами про подорожі – «Іліада» Гомера чи «Енеїда» Вергілія. Для нього характерним є часте використання біблійних мотивів й античних образів. Наприклад, «Перверзійні» герої може бути як міфологічними персонажами (Ада – німфа, дріада; Янус Марія Різенбокк – дволикий Янус, сатир), так і з біблійними персонажами (Ада – Соломея) [22].

Для постмодернізму відбувається характерне змішання реальності і вигадки, простір міфологізується, що підтверджує і фінальна сцена, у якій герої «Перверзії» перетворюються на казкових істот [22].

Письменник першим в українській літературі дав зразок популярної нині карнавальної прози, яка відрізняється різноманітністю жанрів та стилів, рівністю «високих» та «низьких» творів. Андрухович імітує різні літературні стилі, у тому числі бароко, магічний реалізм, український бурлеск і фарс, маньєризм, що знаходить відображення в його потягу до поезії. Саме невідповідність серйозного сенсу подій і «низького» задуму обумовлює комічний ефект [22].

Іронія стає головною рисою всіх творів сучасного мистецтва. Юрій Андрухович переглядає актуальні питання сучасної філософії: про фемінізм, відносність абсолюту, переосмислення усталених цінностей та бачення світу як тексту. Прикладом такого пародійного відтворення є доповіді учасників семінару в романі «Перверзія» [22].

Роман «Московіада» привернув увагу літераторів та зацікавив читачів. Мабуть, з усіх творів митця саме цей роман зазнав оцінки найжорсткішої критики.

Кость Москалець у роботі «Незадоволення твором» обґрунтував своє «упереджене» ставлення до твору роману, зазначив, що твір неорганізований: «У випадку з «Московіадою» ми зустрічаємося з цілком протилежними інтенціями автора, який, судячи з усього, прагне влаштувати досконалу ілюзію забави-твору

— і досягає не зовсім відповідних результатів. Усе починається з заголовка, який, за тим-таки Бартом, «покликаний маркірувати початок тексту, тим самим подаючи текст у вигляді товару» [26]. Також автор аналізує назву твору: ««Московіада», читач, залежно від місткості індивідуального культурного досвіду, може виокремити кілька основних смислових навантажень, які несе на собі цей знак: «Іліаду» Гомера, можливо, «Россіяду» Хераскова та «Гавриліаду» Пушкіна, суто історичний флер слова, що має свідчити про достовірність авторського зображення» [26]. Критик коментує ім'я головного героя: «Цілком очевидно, що і «поширене» серед українців ім'я головного героя — Отто фон Ф. — є свідомою авторською спробою означити чужорідність героя довколишньому соціальному середовищу, його «інакшість», а відтак, надати героєві великий аванс у вигляді принципового бачення, необхідного для «очуднення» реальності» [26].

Андрій Урицький позитивно відгукується про роман і порівнює його з твором Венедикта Єрофєєва «Москва – Петушки»: «Ніжну і тонку лірику Єрофєєва Андрухович замінив жорстоким сарказмом, посилив сатиричні натяки, додав темних натуралістичних фарб». У підсумках автор зазначає, що картина Москви змальована реально, без перебільшень. На думку А. Урицького, Андрухович не є ненависником російського народу чи культури.

О. Забужко у «Хроніках від Фортінбраса» назвала роман Ю. Андруховича «Малим Апокаліпсисом, на малоросійський лад перелицьованим» [12].

П. – А. Будін у дослідженні «Кінець імперії: роман Юрія Андруховича «Московіада»» аналізує найважливіші теми твору: «імперія», «імперія алкоголю», «головний герой», «секс», «царство смерті й воскресіння». Підсумовуючи, пише про двозначність, неясність роману [28].

О. Бойченко у праці «Московіада» Юрія Андруховича як мономіфологічна меніппея» доводить, що твір потрібно зарахувати до постмодернізму та пробачити йому недоречності, про які всі пишуть: «Якщо з'єднати дві

фундаментальні праці – «Герой з тисячею облич» Джозефа Кемпбелла та «Анатомія критики» Нортропа Фрая – і розглянути «Московіаду» як мономіф іронічного модусу, то виявиться, що більшість тих «недоречностей», за які критикували Андруховича (невмотивовані фантазми, розмови з привидами, сцени розпусти, пивбари й каналізації іт., тобто все те, що справді могло б зруйнувати цілісність «правдоподібного» твору), виглядає цілком доречно в архетипній моделі міфологічної подорожі» [27].

Отже, роман Ю. Андруховича «Московіада» зацікавив критиків і літературознавців. Їхні відгуки можуть стати основою для подальшої дослідницької роботи.

1. 2. Теоретичні основи дослідження.

На думку критиків, Ю. Андрухович є класичним представником постмодернізму (якщо цей термін можна застосувати до цього напрямку), оскільки його творчість перш за все карнавальна, гротескна. «Окремі фрагменти відрізняються не тільки своєрідним трактуванням подій, а й особливою технікою письма, своєрідною стилістикою, певною жанровою інкрустацією», стверджує літературознавець Л. Калинська [21]. Розглянемо основні ознаки постмодернізму.

Постмодернізм пов'язаний зі зміною перспективи, що проявляється у різних дисциплінах, разом з соціальними науками, мистецтвом, архітектурою, літературою, модою, комунікацією та технологією. Вважається, що постмодерністський рух розпочався десь наприкінці 1950-х років і, ймовірно, триває донині. Постмодернізм може бути пов'язаний зі зміною влади та дегуманізацією після Другої світової війни та піднесенням споживчого капіталізму. Сам термін постмодернізм має відношення до модернізму. Вчені визнають, що постмодернізм є як продовженням, так і відходом від модерністських позицій [4].

Виникнення постмодернізму як настроєвість людини у другій половині ХХ століття пов'язане: «з розвитком масової комунікації та розчаруваннями в ідеалах, цінностях Відродження й Просвітництва; вірою в прогрес, розум, нескінченність людських можливостей» [25].

«Визначальні риси постмодернізму такі:

- культ незалежної особистості;
- потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого;
- прагнення поєднати, взаємодоповнити істини (часом полярно протилежні) багатьох людей, націй, культур, релігій, філософій; бачення повсякденного реального життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу;
- використання підкреслено ігрового стилю, щоб акцентувати на ненормальності, несправжності, протиприродності панівного в реальності способу життя;
- зумисне химерне переплетення різних стилів оповіді (високий класицистичний і сентиментальний чи грубо натуралістичний і казковий та ін.; у художній стиль нерідко вплітаються науковий, публіцистичний, діловий стилі);
- суміш багатьох традиційних жанрових різновидів;
- сюжети творів — це легко замасковані алюзії (натяки) на відомі сюжети літератури попередніх епох;
- запозичення, перегуки спостерігаються не лише на сюжетно-композиційному, а й на образному, мовному рівнях;
- як правило, у постмодерністському творі наявний образ оповідача;
- іронічність та пародійність» [25].

Постмодерністська література — це сукупність текстів, об'єднаних неприйнятною догмою Просвітництва та модерністських літературних методів.

Найпершими зразками постмодерної літератури є «Дон Кіхот» Сервантеса (1605-1615) і «Трістрам Шенді» Лоуренса Стерна (1759-1767).

Визначними літературними засобами постмодерної літератури є парадокс, ненадійний оповідач, нереалістичний нарратив, пародія та чорний гумор. Більшість сучасних письменників також відкидають ідею єдиної теми чи сенсу, віддаючи перевагу багатьом значенням або взагалі відмовляючись від тем. Таке неприйняття відбувається часто, тому що багато письменників і художників не бачать єдиного сенсу у згубному світі навколо себе. Натомість він любить висміювати тих, хто намагається знайти сенс самостійно [5].

Крім того, постмодерна література спрощує межу між високим і низьким мистецтвом, оскільки в літературних творах часто використовується інтертекстуальність (посилання на іншу реальну чи вигадану літературу у творі), метафікція (усвідомлення читачами факту, що вони читають художню літературу) і магічний реалізм (історії з реального життя з додаванням неймовірних надприродних або магічних елементів) [5].

Взагалі постмодернізм у літературі — абсолютно вільне поле. Набір інструментів постмодерністів ширший, ніж у їхніх попередників, і дозволено все: ненадійні оповідачі, сюрреалістичні метафори, багаті переліки та каталоги, а також словотворчість, гра слів та інші лексичні експозиції, а також загальне звільнення мови або спотворена граматики, діалог як механізм оповіді [5].

Слід також згадати поняття художнього світу. «Це створена уявою автора і втілена в тексті твору образна картина, що складається з подій, героїв, їхніх висловлювань, виражених ними духовних явищ (уявлень, думок, переживань тощо)» [23].

Він пов'язаний з об'єктивною, соціально-психологічною дійсністю, хоча автор (творець) наділяє її антропоморфним і часо-просторовим вимірами й упорядковується композицією твору за задумом художника. У цьому сенсі це духовно-інтенційна форма зі своєю логікою, тому художній світ трактується як

друга, власне, художньо-естетична реальність, що має духовну, фіктивну природу. Головним чином вона стосується його предмета (художній світ письменника) і форми втілення (світ художнього твору). Єдність і оригінальність забезпечують предмет (тема), думка й почуття, композиція і стиль твору [23].

Поняття «художній світ творів» існує в літературознавстві різних країн. Перший підхід до визначення художньої предметності запропонував М. Бахтін. Хоча висловлені Бахтіним ідеї вже розвивалися у творчості О. Потебні. Він ввів поняття внутрішньої форми художнього твору. Двочастинне «художній твір»-«дійсність» здається Потебні прямолінійним і вузьким. Він вважав, що в цьому відношенні необхідно розглянути третій фактор, який дозволив би досягнути все діалектично. Таким компонентом, як визначився Потебня, є «поетична думка», внутрішня форма, уявлення про реальність, або те, що зараз називають поетичним баченням світу. У концепції мистецтва Бахтіна чільне місце займає концепція ізоляції. Воно відноситься «не до матеріалу, не до твору як речі, а до його значення, до змісту, який звільнюється від деяких необхідних зв'язків з єдністю природи...» [10]. «У цьому напрямі розвивалася і думка В. Жирмунського, який ввів у склад поетики «тему». В. Халізов визначає «у складі форми, що несе зміст» «предметне (предметно-зображувальне) начало: всі ті одиничні явища і факти, які позначені за допомогою слів і у своїй сукупності складають світ художнього твору (побутують також вислови «поетичний світ», «внутрішній світ твору», «безпосередній зміст»)» [10].

Також важливо додати про хронотоп. У теорії літератури та філософії мови хронотоп — це спосіб вираження в мові конфігурації часу та простору. Російський літературознавець Михайло Бахтін використовував цей термін як центральний елемент у теорії мови та літературного значення. Сам термін походить від грецького χρόνος («час») і τόπος («простір»), тому його можна перекласти як «час - простір». Бахтін розвинув цей термін у своїй статті 1937

року «Форми часу і хронотопу у романі». Тут Бахтін показує, як різні літературні жанри проявляють себе у різних конфігураціях часу та простору, що надає кожному жанру особливий наративний характер. [1].

За словами вчених Бахтіна, Керіла Емерсона та Майкла Голквіста, хронотоп — це «одиниця аналізу для вивчення мови відповідно до співвідношення та характеристик часових і просторових категорій, представлених у цій мові». Вважається, що конкретні часові рамки відповідають певним жанрам або відносно стійким способам мовлення, які самі представляють певні світогляди чи ідеології. Таким чином, хронотоп є і когнітивним концептом, і наративною ознакою мови. [2].

У порівнянні з більшістю інших видів лінгвістичного аналізу, які використовують час і простір, особливість часового аналізу впливає з відсутності у Бахтіна привілеїв щодо часу і простору, які повністю взаємозалежні.

Лінгвістичний антрополог Кіт Бассо використовує «хронотопи», коли обговорює західні історії (апачі), пов'язані з місцями. Принаймні у 1980-х роках, коли Бассо описував історію, географічні особливості нагадували західним апачам «моральних вчень їхньої історії», нагадуючи події, які були у важливих моральних оповіданнях. «Географічні особливості західного ландшафту апачі, - сказав Бассо, - є символами часу», які, як визначив термін Бахтін, є точками, де географічний час і простір зустрічаються і зливаються. Час стає тілом, видимим для людського споглядання; так само простір стає динамічним і реагує на рух часу й історії, і на незмінну природу людини. [3].

Підсумовуючи розділ, зазначимо, що критики дали попередні оцінки роману Ю. Андруховича, віднісши його до жанру постмодерну. Крім того, автор втілює оригінальне світобачення, неповторний стиль письма, що виокремлює його серед низки «колег». Андрухович-романіст проводить героїв через складний шлях самоосягнення та перевтілення. Ознаками постмодернізму в творах є: складність

конфлікту, часу і простору, поетичних натяків, спогадів, еротизму, магічність роздумів та екстраординарності.

Спираючись на досвід попередників та враховуючи теоретичну специфіку постмодернізму, перейдемо до самостійного вивчення роману Ю. Андруховича.

РОЗДІЛ 2

Тематика, проблематика, символізм роману Ю. Андруховича «Московіада»

Одним із найбільш суперечливих творів Андруховича є роман «Московіада» (опубл. 1993 р.), здобувши громову критику. Найбільшим мінусом, на думку багатьох дослідників, є недостатня художня цілісність твору. Хоча схожі твердження розвінчані в подальших лінгвістичних дослідженнях.

Читачі та літературознавці дуже зацікавилися романом. Розглянули художні особливості: Кость Москалець [26], Андрій Урицький [6], Оксана Забужко [20], Олександр Бойченко [27] та ін.

Сьогодні важко аналізувати творчість Ю. Андруховича, адже про неї написано чимало. Епіграф до «Московіади» набуває символічного звучання – це рядки Григорія Чубая «нехай і на сей раз вони / в нас не вполюють нічого» [9]. Особливо в світлі перипетій, пов'язаних з перебуванням Отто в Москві, вказуючи на схожість зі сковородинівськими паралелями. Світ радянського минулого спробує зловити Отто і заманити його в різні просторища пивного бару, магазину дитячого світу, московського метрополітену, урядової підземки. Хоча йому вдалося втекти від пасток, але дорогої ціною. Чоловік в Україну повертається злим, порожнім і з кулею в черепі.

«Московіада» — другий роман українського письменника Юрія Андруховича, написаний у Фелдафінгу з лютого по квітень 1992 року. Має підзаголовок «роман жахів» [35].

«Деякі літературознавці та критики виділяють умовну трилогію, що включає романи «Рекреації», «Московіада», «Перверзія» [35]. Герой (антигерой) кожного роману — поет – богема, який опиняється в центрі подій, де є фатальний перехід від «фізики до метафізики» і навпаки. Усі романи є досить явними жанровими гібридами (сповідь, «чорний реалізм», трилер, готика, сатира), у яких дія розгортається у дуже обмеженому та стислому часовому просторі: ніч у

«Рекреаціях», день у «Московіаді», п'ять днів і ночей у «Перверзії». Ольга Гнатюк зазначає, що це пов'язане з постколоніальним дискурсом [19].

«“Московіада”» — це розповідь про досить молодого українського поета Отто фон Ф., який навчається в Москві, у Літературному інституті. (Сам автор на початку 90-х закінчив там Вищі курси)» [35].

Історико-національна міфологічна тема в романі схожа на міфологічну тему деконструкції радянсько-російської імперії. Неминучий крах імперії та Радянського Союзу – чи не головна тема «Московіади». Зображене в ній є центром імперії, важливими символами якої є Москва та близькість телевежі (і ВДНГ). У романі використані й інші кліше імперії: метро, Арбат, центр Москви тощо.

Для Отто Імперія була його головним героєм: він часто називав її своїм антагоністом, документуючи відчай, який панував у її межах. Все це в поєднанні з конкретними образами майже антропоморфно. Проте імперія на шляху до розвалу: у «Дитячому світі» через кампанію Горбачова не можна купити жодних продуктів та іграшок, навіть горілки, і майже нічого не працює. Зовнішні аспекти імперської деконструкції проявляються в романі різними і досить постійними способами, «одним із найважливіших, на мій погляд, є використання мовних ресурсів. Імперія зображена не російською, а мовою одного з колонізованих народів – українською. Столицю, яку часто описують російською, мовою пропаганди, всіх народів Радянського Союзу» [37], описано українською, досить безрадісно.

Російська тут вживається нейтрально: інколи цитуються лише відомі Росії висловлювання, частіше – відтворення дискурсу імперії, наприклад, у вірші одного з бойових побратимів Отто Миколи Палкіна, опублікованому в «Російській Ідеї» видавництва «Третій Рим», заснованого волоцюгою, письменником і видавцем Іваном Каїним:

«За что, Прибалтика, скажи,

Святую Русь так ненавидить?

Замри, Э стонь! Литва, дрожи!

Ты русский х(...) еще увидишь!» [9].

Автор цих віршів - російський поет, такий же бідний, як і видавець. Він малює тяжку долю улесливого поета. Табуїтована лексика (російський мат) часто використовуються в романі. Цікаво, що в українській мові мат позначений лише першою літерою, але ідеально підходить для російського мовлення [37]. Російська також використовується для позначення різних політичних гасел, на кшталт «Когда отечество в беде – не можем мы сидеть в узде» [9].

Домінантою в романі є тема підкорення столиці жителями однієї з радянських колоніальних республік. Москва – величезний мегаполіс, мрія звичайної людини. Столицею імперії стало «місто, дух якого, його політичні та економічні методи, його цілі та рішення панують над землею, над країною» [21]. Але кожна «провінція» залишає позаду свої погляди та пріоритети, обираючи натомість цінності інших [21].

Отже, імперія в романі деконструюється за допомогою наративу та мови. Пияцтво — це третій спосіб розвалити імперію. Головний герой – оповідач перебуває майже цілий день у стані алкогольного сп'яніння і розповідає історію падіння імперії під впливом алкогольної інтоксикації. Так, імперія мусить загинути через брак алкоголю: «Свого часу тебе навчали, що Римська імперія загинула під ударами рабів і колоній. Ця імперія загине під ударами пияків» [9] і тут же додає, що вона (імперія) обманула своїх пияк. Алкоголь показаний тут, як причина смерті імперії. Випивка — це релігія, а в пивних барах її сприймають як якусь таїнство. П'янство надзвичайно схоже на Імперію і, як і Радянський Союз, багатонаціональне: оповідач перераховує всі національності бару, де він п'є. Ця імперія є досить міжнародною, як видно з довгого списку вин з різних країн, перелічених у романі.

Автор часто змішує поняття, що відрізняються за природою та змістом (наприклад, аполонівських та діонісійського начал), щоб переглянути загальностановлені зв'язки між певними явищами. Ця майстерність є однією з небагатьох, які використовуються в творі. Проте, це не для зниження певних понять чи ідей, а краще звільняти їх від стереотипних ієрархій. Загальне явище «низьких» і «високих» сфер призводить до очевидного «заземлення» через їх вільну рекомбінацію. За допомогою іронії на всіх рівнях оповіді автор переоцінює звичні моделі ставлення до того чи іншого явища життя і творчості, звертаючи особливу увагу на усталені метафізичні твердження. Замість останнього, запропонував власне альтернативне бачення природи цих явищ. Однак авторському сарказму є межа, деякими речами не можна маніпулювати.

Роман «Московіада», починається з сатири та пародії, яка поступово переходить у гротескносатиричний стиль. У цьому романі Андрухович намагається не тільки висміяти прояви мрійливих письменників-маніяків чи цинічної зарозумілості до творчості серед тих, не тільки хто «належить до літератури», а й намагається використати все, щоб показати неадекватність самої радянської писемності і розумово недієздатності. Така система виявилася необхідною установою самої імперської влади – семиповерховий літературний гуртожиток, де проживає Отто фон Ф., що символізує неприродню й абсурдну структуру всього СРСР.

Символом розбещеності духовної, та й фізичної (бо ж зустрічається смертельні насолоди горлянок і сечового міхура) є пивний бар на Фонвізіна — незбагненна споруда, ангар п'яниць. Не менш жалюгідне враження справляє опис Андруховича «Закусочної» — популярний нині «притулок жебрацтва».

Головна постать у романі сам пияка, а також людина, якій бракує певних моральних принципів, хоча їй часто вони потрібні. Ім'я Отто відмежовує героя від росіян (чи то в радянському, чи то в імперському дискурсі): воно суперечить

традиційним назвам Росії та СРСР. «Можливо, його ім'я натякає на Австро-Угорську імперію, до якої належало рідне місто Андруховича» [32].

Однак це не тип антиколоніального героя: його стосунки з КДБ були хиткими, він не ходив на зустрічі, які влаштовували українські ліберальні часописи, його досягнення як українського поета сумнівні. У романі немає інших оповідачів, окрім нього. Прізвище «Андрухович» з'являється у творі як ім'я іншого поета. Це інакший тип дистанціювання головного героя від будь – яких моральних традицій. Допускаємо, що Андрухович (персонаж твору) має певну мораль, але, звичайно, не головний герой – Отто. Українська дослідниця Т. Гундорова вважає, що головний герой втратив свою особистість через те, що залишився в столиці імперії. Але, на мій погляд, він скоріше не залишає собі надії. Проте головному герою дозволено одне — його мова [30].

Тема сексу в романі протиставляється імперії, і водночас секс це як частина антиімперського дискурсу. Тема дівчин Отто також суперечлива, як з точки зору зображення самого інтимного процесу, так і її зв'язку з центральноєвропейським культурним дискурсом. Наприклад, російська дівчина Галина виявилася прихильницею імперії, коли Отто був арештований, вона несподівано виступила в ролі представника влади, тому їй би довелося вколоти йому якісь страшні наркотики. Але, з іншого боку, вона все ж рятує героя від такої смерті.

Стосунки між Отто та його подругами, російською дівчиною Галиною та дівчиною зі Сполучених Штатів Астрід, ілюструють теми Росії та України, Сходу та Заходу. Стосунки з чорношкірою дівчиною зображують антропоморфну інтернаціональну тему. Отже, і алкоголь, і секс представлені в романі як пародія на імперське переосмислення [30].

Досі розповідь у романі велася від другої особи однини, але тут оповідь переходить на першу особу [30]. Закінчується роман своєрідним українським уривком, але без саркастичної тональності й пияцтва, що «я» — тверезий, а «ти» — п'яний. У своїх оповідях герой зовсім іншим тоном звертається до

українського короля, який, на мою думку, є споконвічним втіленням України. Зрештою, «Україна» - це рай, що різко контрастує з описаним у романі царством смерті чи пекла: наприклад, опис імперської столиці звучить так: «Це місто тисячі та одної катівні. Високий форпост Сходу перед завоюванням Заходу. Останнє місто Азії, від п'яних кошмарів, якого панічно втікали знекровлені та германізовані монархи. Місто сифілісу та хуліганів, улюблена казка озброєних голодранців. Це місто втрат» [9]. Однак його рай – Україну – не зображено, роман завершується.

РОЗДІЛ 3

Хронотоп роману Ю. Андруховича «Московіада»

Основна тема роману — Москва. У назві роману автор натякає, де і як відбуватимуться події. Це як констатація факту, що Москва всюди, рівень абсурду кримінальної столиці світу. Цей простір сильний. Він поглинув різні народи, «але в тому й нещастя імперії, що вона вирішила поєднати непоєднуване – приміром, естонців з туркменами» [9]. Йому шкода країни, від усіх тхне неволею: «Чому свободи ви лишаєте так мало, що її вистачає лише на падіння із сьомого поверху?... Імперія заgravала зі свободою, гадаючи, що таким чином збереже оновленою саму себе» [21].

Символічності набуває заголовок роману. Простір і час постають як дотичні категорії. Гротескність та інтертекстуальність зображено у назві роману, де відсилає нас до «Іліади» Гомера, натякаючи на падіння Трої.

Урбаністичний текст Андруховича складається з траєкторій, лабіринтів, палімпсестів. У романі ми зустрічаємо деякі характерні місця під час подорожі Отто фон Ф., деякі події локалізовані: кімната в гуртожитку, душ, Арбат, ВДНГ, пивний паб на Фонвізіна, «Дитячий світ». Справжня схожість двох протилежних світів Москви досить оригінальна, оскільки в уяві головного героя надземна та підземна столиця майже нерозрізнені. Характеристики цих площин спільні: атмосфера абсолютної несвободи, відсутність моральних і ціннісних принципів, бажання задовольнити лише елементарні матеріальні проблеми. Вони є об'єктивними характеристиками всіх героїв роману. У такому разі текст – це не стільки дивні та автентичні звуки Москви, а скільки звуки міських жителів і випадкових перехожих, з якими Отто фон Ф. стикався під час своїх подорожей.

У романі ми проживаємо з головним героєм один день, а саме вихідну суботу, день без лекцій. Він живе у гуртожитку для студентів радянського типу, який детально зображений письменником. Герой прокидається і приймає душ. Там він скористався можливістю і мав інтимні стосунки з чорношкірою

студенткою. Далі Отто їде до пивбару на вулиці Фонвізіна, розпивати алкогольні напої (пиво, вино, самогон). Згодом опиняється в «Закусочній», що неподалік ресторану «Прага». Він все більше напивається, і зустрічає своє подружку, Галину, з якою займається сексом. Після цього він пішов у «Дитячий світ» купувати іграшки для дітей друзів.

Головний герой нетверезий і дивується усьому; його грабують, він біжить за крадієм. Шлях втечі злодія веде у підвал «Дитячого світу». Там злодій помирає у каналізації. У підземеллі, не знайшовши виходу, Отто опиняється в урядовій зоні, де його арештувала охорона. У таємному світі Москви живуть гігантські щури, яким охорона планує віддати нашого поета на поживу. Несподівано герой знову стикається з Галиною, яка отримує наказ вколоти йому якісь ліки. Дівчина влаштовує йому втечу, через ліфт головний герой опиняється в залі, де проходить зустріч постатей минулої епохи російської історії: Іван Грозний, Катерина Велика, Ленін тощо. Вони мають на меті спробувати врятувати Росію чи Радянську імперію. Учасники не справжні, а подібні до ляльок. Він помітив це, коли стріляє в них зі знайденого револьвера. Втеча триває.

Роман завершується рядками, де оповідається, як головний герой прямує до дому, до Києва.

«Московіада» переносить нас у світ радянської імперії. Це пародія на пізній тоталітаризм та його символіку. Подорож українця до столиці радянщини, як постколоніального суб'єкта, показує знищену його ідентичність – це як привид. Його весело-еротична енергія схожа на смертельний «блеф» майже «мертвої» імперії. У цьому незнайомому топологічному просторі у героя залишається лише одне — мова.

Гуртожиток літературного інституту, разом із мешканцями з усього Радянського Союзу, розташовані поруч з Останкінською телевежею, є характерною рисою багатонаціональної риторики Радянського Союзу [30]. Близькість до телевежі змушує студентів гуртожитку впадати в особливий стан -

лунатизм. «Перелік представників різних національностей Радянського Союзу, будь то мешканці гуртожитку, відвідувачі пив-барів чи друзі Отто, повторюється починаючи з першої сторінки» [30], проходить через весь роман, підкреслюючи тим самим, що Москва була центром величезної імперії.

Розповідь роману побудована як «подорож» по пеклу, зображеному спочатку у вигляді пивного бару, а потім всієї Москви. Найнижчий рівень пекла — московське метро з його каналізацією та гігантськими щурами. «Подорож» — це шлях у царство смерті, але не для порятунку людей, а для зображення потворності цього місця [30]. Підзаголовок «роман жахів» прекрасно ілюструє цю тезу. Отто «воскресає» наприкінці, тут сюжет роману знову змінює напрям — повернення у Київ: «Головне – дожити до завтра. Дотягнути до станції Київ і не злетіти кбісовій матері з цієї полиці, на якій завершую свою невдалу довколасвітню подорож» [9].

Використання в романі буфонади дає підстави порівнювати «Московіаду» з «Енеїдою» Котляревського, а іронічне ставлення до історії та національної міфології подібне до творчості польського письменника Віктора Гомбровича.

Одноденна подорож героя – літератора відіграє важливу роль у творі. У «Московіаді» це не просто мандрівка від склянки до склянки, не просто буквальний рух – від станції метро до станції, від тролейбусної зупинки до наступної, це ще й по іншій осі – вертикальній. Випадковий нічний гість падає з сьомого поверху гуртожитка на землю, який потім воскресає в мареннях головного героя, або спускається в підземелля – метро – це теж символічно [10]. Сам Андрухович у своїх працях стверджує, що «пияцтво – також різновид подорожі! Це подорож по звільнених півкулях свідомості, а, значить, і буття» [10].

Художній простір роману охоплює велике місто, навіть Імперію, на противагу, хворій душі молодого поета. Ю. Андрухович також зосереджується на внутрішньому просторово-часовому тілі свого героя, на його думках,

свідомості, уяві та пам'яті. Отже, часопростір моделюється ментальними колізіями та внутрішніми станами індивіда. Це зображується у кульмінаційній фарсовій, бурлескно-балаганній картині роману. Головний герой прибуває на «симпозіум» мерців, представників влади різних періодів імперії. Тут усе відбувається поза часом і простором, ніби у світі химерного хаосу. Герой звільняється від імперії, стріляючи в мертвих, які представляють імперію [23].

Умовно, інтелігентного героя Ю. Андруховича можна назвати постаттю здорової совісті, ознакою актуальної художньої епохи – створення роз'єднаних, маргінальних, уніфікованих особистісних образів, обрисів, подекуди марних спроб протистояти деструктивним процесам [23].

Загалом мандрівка для автора «Московіади» – це філософія життя як руху, адже життя – це подорож від народження до смерті, і кожен рух стає символом, розширюючись, набуваючи глибшого сенсу. Головний герой ходить Москвою з торбою для подарунків. Зауважуючи: «Хочу, щоб моя торба була при мені в таку хвилину. Хочу, щоб моя душа була при мені. Щоб моя порожнеча була при мені» [9].

Підсумовуючи, «Московіада» написана канонами постмодерної прози. Тому, прийом унікальності автора – літературна містифікація, нестримні сатиричні цитати, гра алюзіями, пародіювання та стилізація різноманітних високих і низьких, авангардних і популярних жанрів, формальних і авантюрних сюжетів. Уся ця яскравість, зіткана нотками гротеску, чорного гумору, іронії та фантастики, підпорядковані одній меті – утвердити нову естетичну цінність, щоб показати спустошеність людини в пострадянському суспільстві.

РОЗДІЛ 4

Образ головного героя у романі «Московіада»

Отто фон Ф. – головний герой роману. Він, як більшість молодих талантів, вирушив до Москви, реалізувати себе. Проте, місто виявилось чужим, байдужим та непривітним.

Знайомство з Отто починається з місця проживання. У просторі невеликого «радянського» гуртожитку – коротка історія чи не цілого покоління: «Спиш самовіддано, найчастіше до одинадцятої, поки узбек за стіною не увімкне на повний регулятор духмяну орієнтальну музику «адин палка два струна». Проклинаючи незлостиво нещасну нашу історію, дружбу народів і союзний договір 22-го року, усвідомлюєш: далі спати не можна» [9]. Додаючи: «Тим більше, що єврей за іншою стіною вже повернувся з виправи по крамницях, вкотре накупивши, скажімо, «колготок» для своєї незліченної ветхозавітної родини з Біробіджана, для всіх колін її. Тепер з почуттям праведно виконаного обов'язку він сяде за написання нових віршів середньовічною мовою ідиш... І всі вони будуть надруковані в часописі «Советіш Геймланд», як живе свідчення ненастанної державної турботи про культуру малих народів» [9].

З перших літер постає образ невдоволеної життям людини: «І ти, український поет Отто фон Ф., ти фізично відчуваєш, як гризуть тебе докори сумління, як вони проїдають у тобі діри щораз більшого діаметра» [9]. Додавши, що «колись ти вийдеш у коридор гуртожитка цілком прозорим, дірчастим, і жоден калмик навіть не привітається з тобою» [9].

Головний герой самостійно себе характеризує, мовляв, що він «Скурвий син, безхребетний, п'яне одоробло, внутрішньо я не схожий ні на кого, сучий син, дурний осел, аполітична особа, сучий хвіст, дрань, лайдак, враже поріддя» [9].

Закінчуючи свій опис словами: «многогрішний дурень, хоча і вельми талановитий поет, кретин, єдиний мій найлютіший ворог – це я сам, підданий імперії, виявився кулею певного цікавого калібру» [9].

Поет живе у низькому соціальному класі, що й споглядає щодня. Цей прошарок складається з людей, які лише принизливо служать інтересам партії. Його буденність сповнена зустрічами з друзями, коханими людьми і, звичайно ж, алкотуром по всіляких кафе і пивбарах тодішньої Москви.

Головний герой – наївний та чутливий, така собі доросла дитина. Він уникає реальності, натомість, поринає у світ своїх мрій та фантазій.

Образ поета є іронічним. Головний герой – відомий український поет Отто фон Ф., згадує про свій хист, коли необхідно «захистити» свою відсутність: « Ти ж знаєш, я пишу роман у віршах...» [9]. Найкраще місце для поетичне натхнення – ванна. Більшу частину своїх віршів Отто написав у гарячій воді. Бо там же, він може бути великим, добрим, мудрим і самим собою zarazом. Таке твердження є опозиційним до всіх ідей щодо вищих, небесних джерел поезії.

Ба більше, в «Московіаді» автор не утримується від безборонного, єхидного поводження із українським символом слова та духу- народним поетом, кобзарем, який виникає у фантазіях Отто за неправдоподібних подій: спочатку його вводять двоє негритосів маленьких, а згодом він «ледь чутно перебирає струни, сівши на кам'яному виступі, поруч із барельєфним зображенням танцюючого фавна» [9].

Персонаж роману Отто фон Ф. не є образним і не має особистих психологічних характеристик. Роль героя у творі обмежена статусом «голосу». Автор використовує емоції, оцінки та висновки головного героя, щоб обіграти атрибутику імперії, і з цього постає образ постколоніальної України. Отто фон Ф. залишався нетверезим, бездіяльним і пасивним, ніби стертим Імперією, зрівняним із землею. Проте присутність українських поетів у Москві дозволила автору підкреслити українську індивідуальність, відокремити її від колоніального стану, зіграти протилежне. У пам'яті персонажа постає Україна непропорційна навколишньому абсурду, з яким ототожнює себе герой.

Іронія автора в «Московіаді» не далека від серйозних питань – почуття патріотизму властиве всім романам Ю. Андруховича. Взагалі, постмодернізм у

романах автора слушно охарактеризований як «постмодернізм із постколоніальним знаком питання» [15]. Дійсно, засудження і заперечення імперської політики несумісні із перверзійною грою постмодерну.

Відверті, часом явні, осудливі вислови, які повторюються в тексті роману, свідчать про те, що карнавалізм у «Московіаді» набуває іншої якості. Деякі елементи з карнавалу – образ маски блазня та «короля-блазня» з'явилися в авторському ігровому полі, що посилило тон іронії та пародії, посилило відчуття абсурдності ампіру, стало ще одним атрибутом гри, карнавалу [37].

Важливо додати в характеристику героя ще теорію Андрія Урицького, який пропонує нам визначити цей твір, як роман-палімпсест. Палімпсест – це пергамент, оригінальний текст якого стерли і поверх нього написали новий [22]. Доводячи, що «Московіада» написана поверх поеми Єрофєєва «Москва – Петушки» порівнюючи тонку лірику російського автора з різким сарказмом Андруховича, який підсилює саркастичні нотки, додає темного натуралізму. Співачка Марфа Сукіна вже не білоока красуня «з косою від потилиці до душі», а «міцна монгольська тітка з косою до сраки», яка обожнює неприємні співи патріотів, і замість всюдисущих янголів – проникливі гебісти. Якщо Венічку переслідує кошмарне творіння його душі та всі темні сили світу, то Отто протистоїть колись всемогутній, але напівмертвій, смердючій, гнилій Імперії. Венічка був поетом, а Отто перш за все українцем. Бездомний і нерозкаяний Венічка помирає і Петушки так і залишаються недосяжним раєм, тоді як у фон Ф. рідна Україна за спиною, який, поїхавши додому, врятувався [6]. «Бо я сьогодні не втікаю, а повертаюся» [9]. Додаючи, що «головне — дожити до завтра. Дотягнути до станції Київ» [9].

Узагальнюючи, Отто фон Ф. – головний герой карнавалу, що побутує на сторінках роману, відтворюючи тодішнє життя кінця 80-х років і, показуючи, відсутність ідеалів, прагнень, інтересів, у радянському суспільстві. Уся ця настроєвість закладена в образі українського поета, який проживає в Москві.

ВИСНОВКИ

Текст роману насичений алюзіями та кодами, які розкривають суть імперської влади. Автор намагається деконструювати національний міф про ідеалістичний образ Москви як духовної столиці Росії.

Аналізований твір Андруховича «Московіада» є типово неоднозначним, оскільки визначення основних рис постмодерної прози, такі як карнавал і постмодернізм, не вдається збагнути при першому прочитанні. Перш за все, це жахливі сцени постійної лайки, пияцтва та статевої розпусти, ненормативної лексики, які не дають віднести цей твір до категорії цікавої для всіх літератури. Після повторного прочитання цих компонентів стає очевидний літературний прийом, щоб донести до читача, що це роман; головна ідея полягає в тому, що автор розуміє необхідність розкриття навколишньої дійсності через внутрішній світ героїв очима героїв.

Єдність змісту «Московіади» відображено у внутрішніх монологів, численних роздумах, секретних звітах тощо. Автор у романі надає абсолютно новий змістовий аспект для «нашої» літератури. Змалювання образу письменника: богемного, легковажного, авантюрного, людини безвідповідальної, схильної до розпусти і брехні, водночас філософа, лицаря, коханця, блазня, дурня, мандрівника тощо.

З огляду на проведені дослідження, підсумовуючи, можна зробити висновок: твір є романом. Незаперечним фактом є те, що автор у своїй творчості звертається до розвитку світу через принцип гри, карнавалізації, іронії, містики, гніву, барокової символіки, урбаністичної тематики, позиціонування світових літературних традицій.

Мова роману характеризується багатослівністю, стилізацією, іронією, тавтологіями, сумішшю імен і назв, використання розмовної, вульгарної, нецензурної лексики. Цим автор прагне позбутися офіціозу й тоталітаризму радянського минулого і виразити особистий стиль і власну точку зору.

У Ю. Андруховича простежується спроба переосмислення, переоцінення якоїсь цінності, якоїсь традиції, зрештою сучасний стан культури. «Московіада» продовжує жити в традиціях постмодерної прози. Тож шлях до забезпечення унікальності автора – це літературна містифікація, розкуті іронічні посилення, гра алюзіями, пародіювання та стилізація сюжетів усіх мастей, високих і низьких, елітарних і популярних, формальних і авантюрних. Усі ці колоритні експозиції, зіткані з тонів гротеску, чорного гумору, сатири, галюцинацій, підпорядковані єдиній меті – утвердити нову естетичну цінність для демонстрації безлюдності людини в пострадянському суспільстві.

Ю. Андрухович дає підзаголовок своєму твору як «роман жахів». Такий вид приналежності свідчить про наявність у творі сцен жорстокі, незвичайних обставин, які мають жахнути читачів. Ці відчуття, швидше за все, не викликані присутністю у сценах із містифікаційними щурами-мутантами працює, а саме Москва-столиця, центр імперії.

Автор у заголовку та першому рядку роману вказав систему координат часу і простору – Москва періоду реформ, у якій український поет Отто прожив два роки. Примус залишитися в Москві буде вирішальним фактором емоційного й психічного стану персонажа (Отто ходив у пивну до Фонвізіна не за своїм бажанням, а за покликом друзів, постійно нагадуючи собі про те, що потрібно ще піти в «Дитячий світ», купити іграшки дітям друзів тощо). Подібну позицію головного героя частково можна пояснити його неприйняттям системи життя людей і їхні поглядів, загалом, образу усієї столиці як міста втрати.

Територіальний простір, представлений у творі, підтверджує загальний гнітливий стан імперій, що деградує і загниває на карті світу. Для Москви характерні обмеження у всіх сферах діяльності, але передусім вона пропонує обмеження та заборони з метою волевиявлення особистості, позбавляючи її права вибору.

У романі Ю. Андруховича «Московіада» чітко виділяються характеристики складових частин урбаністичного тексту, особливо важливу роль відіграє подача траєкторій, лабіринтів і палімпсесту. Москва антропоморфізується і набуває вигляду своєрідного лабіринту, яким герої пересуваються територіальними просторами, відстоюючи свої індивідуальні світоглядні позиції. Складові цих текстів містять приховану семантичну та закодовану інформацію, яка виникає однаково зі структурними та семантичними сферами.

Можна зауважити, що Москва з'являється і в класичному палімпсесті, оскільки він дає змогу прочитати те, що вже відбулося в безкінечній історії [22]. «Це місто тисячі та одної катівні. Високий форпост Сходу перед завоюванням Заходу. Останнє місто Азії, від п'яних кошмарів якого панічно втікали знекровлені та германізовані монархи. Місто сифілісу та хуліганів, улюблена казка озброєних голодранців» [9]. Палімпсест уособлює певну ієрархію та концентрацію історичної пам'яті. Кожен топонім, відображений у романі, втілює у собі імперський дух і належить до великої і славної історії.

Географія Москви повністю відображена, створюючи масштабну панораму реальних топосів у творі. На кожній зупинці в місті автор ілюструє пороки суспільства (аналогія з Данте): хронічний алкоголізм, напівбожевільне московське жебрацтво, терористичні акти – прояв насильства і жорстокості, зради. Отже, художня картина світу Ю. Андруховича у романі «Московіада», створена через призму бінарної опозиції «свій-чужий». Смерть Москви символічно натякає на знищення великої нації, можливість відкривати новий виток історії для кожної «республіканської» держави.

Образ Отто відіграє неабияку роль для загального розуміння сутності роману. Через призму головного героя та його подорожі Москвою (просторовий образ дороги поділений на буденний, звичайний та підземний), автор показує, що не тільки український поет, а й весь радянський народ втратив свій праведний шлях та мету життя.

Зважаючи на неспростовність тези, що художні твори Ю. Андруховича стали справжнім культурним відкриттям, зазначені тези є актуальними та перспективними і можуть стати предметом подальших досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bakhtin, M. (1981). «Forms of time and of the chronotope in the novel». In *The Dialogic Imagination*. Austin: Univ. Texas Press. pp. 84–258..
2. Bakhtin, Mikhail; Emerson, Caryl; Holquist, Michael (1981). *The Dialogic Imagination*. p. 425 (glossary)
3. Chronotope. URL: <http://www.artandpopularculture.com/Chronotope> (дата звернення: 01.09.2022)
4. Literary Theory and Criticism. URL: <https://literariness.org/2016/03/31/postmodernism/> (дата звернення: 01.09.2022)
5. Postmodern Literature: The Literary Movement Of The Mid Century. URL: <https://www.atomic-ranch.com/home-decor/postmodern-literature/> (дата звернення: 01.09.2022)
6. Андрей Урицкий. Юрий Андрухович «Московиада». Режим доступу: <https://znamlit.ru/publication.php?id=1622> (дата звернення: 10.10.2022)
7. Андрухович Юрій: відчутти на дотик епоху: кат. книжк. виставки до 50- ліття від дня народження. Уклад. Н. В. Джус, О. В. Князюк, Н. С. Кожак. ІваноФранківськ, 2010. 27 с.
8. Андрухович Ю. Аве, «Крайслер»! Пояснення очевидного // *Сучасність*. 1994. № 5. С. 5–15. 3. Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості. ІваноФранківськ: Лілея НВ, 2006. 128 с.
9. Андрухович Ю. Коханці Юстиції. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2018. 304 с. 5. Андрухович Ю. Московіада. Роман жахів. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006. 152 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=14241> (дата звернення: 08.11.2022)

10. Андрухович Юрій. Московіада // Рекреації. Українська модерна проза.– К.: 1997. – С. 113 – 246.
11. Бахтин М. М. Проблема речевих жанров. Собрание сочинений. Москва: Русские словари, 1996. Т. 5. Работы 1940–1960 гг. С. 159–206.
12. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского. – М., 1972.
13. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 486 с.
14. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція. Монографія. Київ: Академвидав, 2004. 368 с.
15. Бетко І. Архетипальна постать блазня в українській постмодерній прозі. Слово і час. 2009. №3. С. 54 – 63.
16. Бетко І. Дискурс свого і чужого в повісті Юрія Андруховича Рекреації. URL: <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/6016/197.pdf> (дата звернення: 24.09.2022)
17. 97.pdf (дата звернення: 24.09.2022)
18. Бойченко О. «Московіада» Юрія Андруховича як мономіфологічна меніппея. URL: <http://www.kapja.narod.ru> (дата звернення: 24.09.2022)
19. Бойченко О., Сандул О. Рекреація жанру меніппеї у творчості Юрія Андруховича. Питання літературознавства. Чернівці. 1998. Вип. 5. С. 76 – 86
20. Гнатюк, О. (1996). Авантюрний роман // Андрухович Ю.І. Рекреації. Романи. Київ: Час. с. 10–26.
21. Забужко Оксана. Хроніки від Фортінбраса.– К.: 1999. – 337 с.
22. Калинська Л. Поетика постмодерністського українського роману: Юрій Андрухович, «Перверзія» / Леся Калинська. – К. : Знання, 1998. – 31 с.

23. Лавринович Лілія. Постмодернізм в українській, польській та російській прозі: типологія образу персонажа. Дис. кан. філол. наук. Луцьк. 2002. – 78 с.
24. Літературознавча енциклопедія: у 2 т./ авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. - Київ: ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я. — С. 171. URL: <https://archive.org/details/literaturoznavchat2/page/n171/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 15.11.2022)
25. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
26. Медвідь В. Збагнувши, що належите до великої культури, не захочете дивувати світ “карнавалами” // Літературна Україна. – 1993. – 6 травня
27. Мистецтво постмодернізму. URL: https://pidruchniki.com/19510618/kulturologiya/mistetstvo_postmodernizmu (дата звернення: 06.09.2022)
28. Москалець К. Незадоволення твором // Сучасність. – 1993. - №9.
29. О.В. Бойченко «Московіада» Юрія Андруховича як мономіфологічна мініпєя. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6jUnHqSM8hgJ:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Pl_2003_10_6.pdf+%&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 14.10.2022)
30. Пер-Арне Будін Кінець імперії: роман Юрія Андруховича «Московіада». URL:

<http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11154/08-Budin.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 10.10.2022)

31. Шпенглер О. Закат Европы : Очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер / [пер. с нем. и примеч. И.И. Маханькова]. – М.: Мысль, 1998. – Т. 2: Всемирно-исторические перспективы. – 606 с.

32. Юрій Андрухович: «Для мене література це перш за все спілкування». Розмову провела Тетяна Терещенкова. //Березіль. 2007. № 7-8. С. 23 – 27.

33. Юрій Андрухович: «З рокам я стаю відповідальнішим за свої слова». // Золота Доба. 2007. Липень. С. 14 – 19.

34. Юрій Андрухович: відчутти на дотик епоху. Кат. книжк. виставки до 50-ліття від дня народж. Івано-Франківськ, 2010. 27 с. 96

35. Юрчук О. «Рекреації»–«Московіада»–«Перверзія»: блазень у пошуках ідентичності. // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Зб. наукових праць. Вип. 19. Київ: Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2014. С. 196 – 202.

36. Якубчак Н. Юрій Андрухович. Таємниця: замість роман. Харків: Фоліо, 2007. //Критика. 2007. Ч. 6. Червень. С. 6 – 7. 112. Яровий О. Постмодернізм – це антибуття. // Слово і час. 2002. № 4. С. 69–70.

37. Ячменьова М. Типологія романів Юрія Андруховича: URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/kultura/visim-z-polovynoyu-vid-yuriyaandruhovycha> (дата звернення: 29.09.2022)

АНОТАЦІЯ

Дядченко К.С. «Художній світ роману «Московіада» Юрія Андруховича»

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню хронотопу, проблематики, тематики та вивченню образу головного героя роману Юрія Андруховича «Московіада». Предмет дослідження – тематика, проблематика, символізм та хронотоп роману «Московіада».

У першому розділі роботи розглядається рецепція творчості Ю. Андруховича в літературознавстві, критиці та теоретична основа. У другому розділі визначено тематику, проблематику та символізм. У третьому розділі розібраний хронотоп роману. У четвертому розділі проаналізований образ головного героя. Юрій Андрухович написав про один день життя українського студента у Москві, початку 90-х років. Завдяки ретельній роботі автора, роман сповнений гротескних і сюрреалістичних деталей, візій, почерпнутих із безлічі чуток, які супроводжували крах імперії (як-от величезні пацюки в метрополітені чи підземне місто, де правителі сидять і гуляють) і тодішні реалії (гігантські черги і грандіозні мітинги). Чималий шматок роману присвячено зображенню КДБ.

Ключові слова: «Московіада», хронотоп, проблематика, тематика, символізм, головний герой.

ANNOTATION

Dyadchenko K.S. "The artistic world of the novel "Moscoviad" by Yuriy Andruhovich"

The qualification work is dedicated to the study of the chronotope, issues, themes and the study of the image of the main character of Yuriy Andruhovich's novel "The Moscoviad". The subject of the research is the theme, issues, symbolism and chronotope of the novel "Moscoviada".

The first section of the work examines the reception of Y. Andruhovich's work in literary studies, criticism, and the theoretical basis. In the second chapter, the theme, problems and symbolism are defined. The chronotope of the novel is analyzed in the third chapter. The fourth chapter analyzes the image of the main character. Yuriy Andruhovych wrote about one day in the life of a Ukrainian student in Moscow in the early 1990s. Thanks to the careful work of the author, the novel is full of grotesque and surreal details, visions drawn from the many rumors that accompanied the collapse of the empire (such as huge rats in the Moscow subway or an underground city near Moscow where the rulers sit and feast) and the reality of the same period (huge queues and equally huge rallies). A considerable part of the novel is devoted to the image of the KGB.

Key words: "Moscoviada", chronotope, issues, themes, symbolism, main character.